

ПЕРСОНАЛІЇ

УДК 908(477)»1860-1917»

ЄВГЕН ОЛЕСНИЦЬКИЙ – ПРАВНИК, ПОЛІТИК, ПАРЛАМЕНТАРІЙ ТА ГАЛИЦЬКІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Б. Тищик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: Borys@ukr.net*

Постать Євгена Олесницького належить до плеяди нині майже забутих галицьких політичних діячів та правників кінця ХІХ – початку ХХ ст., які, однак, відігравали свого часу видатну роль у боротьбі українського народу Галичини проти влади і політичного гніту чужоземних держав, за створення власної державності і права. Організатор громадсько-політичного життя Галичини, особливо на Стрийщині, один з організаторів українських господарських товариств, Української національно-демократичної партії в часи австрійського панування над Галицьким краєм, посол Галицького крайового сейму та австрійського парламенту, засновник українського «Часопису правничого», видавець «Русько-Української бібліотеки», відомий адвокат – заслуг Олесницького перед українським національним рухом не перелічити. Він підтримував тісні стосунки з І. Франком, послужив прототипом головного героя повісті останнього «Перехресні стежки».

Народився Є. Олесницький у 1860 року на Тернопільщині у сім'ї греко-католицького священика. Після закінчення Тернопільської гімназії поступив на юридичний факультет Львівського університету. У гімназії і університеті приймав активну участь в українському молодіжному національному русі. В університеті познайомився з І. Франком, якого часто відвідував у його помешканні, приймав участь у актуальних дискусіях, які там відбувалися. Після закінчення у 1883 році університету проходив адвокатську практику, під час якої активно займався громадсько-політичною та культурно-просвітницькою діяльністю. Виступав як журналіст, публіцист, редактор, видавець, перекладач і ін.

У 1891 році відкрив у Стрию власну адвокатську контору, у якій демонстративно вів діловодство і сам виступав у процесах українською мовою (у Галичині в усіх сферах життя тоді домінувала польська мова). Олесницький став на Стрийщині ініціатором і організатором українського культурно-просвітницького, економічного і соціально-політичного руху, став ініціатором будівництва у місті «Народного дому», головою місцевої «Просвіти», на власні кошти видавав українські книжки у тому числі твори Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка і ін.

У 1900 році українське населення Стрийщини обрало його, не дивлячись на завзяту протидію властей і поляків, послом до Галицького крайового сейму, де він невдовзі став головою українського посольської фракції. У 1907 році він став ще й послом до австрійського парламенту. У сеймі і в парламенті активно захищав інтереси українського населення. Виступав (неодноразово) з пропозиціями поділити Галичину на окремі український і польський коронні краї, відкрити український університет у Львові і ін. З 1909 року Олесницький проживав у Львові, в роки Першої світової війни – у Відні, де й помер у жовтні 1917 році від хвороби серця. Похований у Стрию де тепер є вулиця, названа його іменем.

Ключові слова: Галичина, право, політика, економіка, Олесницький.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2019.68.240>

© Тищик Б., 2019

Постать Євгена Олесницького належить до плеяди нині майже забутих, поза невеликим колом, істориків-спеціалістів. А це щодо нього вкрай незаслужено. Свого часу (а це кінець XIX – початок XX ст.) Євген Григорович Олесницький, закінчивши юридичний факультет Львівського університету і маючи безсумнівний організаторський талант та будучи добрим промовцем й адвокатом, став активним політичним діячем, парламентарієм, одним з найавторитетніших депутатів Галицького крайового сейму та Австрійської Державної ради, керівником стрийської філії «Просвіти», реформатором галицького кооперативного товариства «Сільський господар» та ін. А головне – він був знаним, високоморальним українським патріотом, який до останку присвятив своє життя служінню рідному народові.

Народився Євген Олесницький 5 березня 1860 року у селі Говилів Великий Гусятинського повіту на Тернопільщині у сім'ї місцевого греко-католицького пароха (священика) Григорія Олесницького. Мати його теж походила з священицького роду. Як пише сам Є. Олесницький у спогадах – його рід (по батьківській лінії) походив з давнього польського (чи спольщеного) шляхетського роду Олесницьких з Сандомира. Але вже дід, а особливо батько Євгена – Григорій, стали завзятими українськими (русинськими) патріотами та встидалися свого польського (чи спольщеного) шляхетського роду [6, с. 35–41]. Батько Євгена, навчаючись у греко-католицькій духовній семінарії у Тернополі, у молоді роки товаришував з Маркіяном Шашкевичем і Миколою Устияновичем.

У дитячому віці Євген, як згадує сам, цікавився церковною обрядовістю, напам'ять знав молитви і церковні пісні, іноді допомагав батькові у богослужіннях як піддячний. Жила сім'я Олесницьких скромно, прибутки з священицтва були невеликі, бо батько, згадує Євген, був людиною «добросеречною і м'якою, нічого з прихожан не вимагав, а за церковні треби і обряди кожен давав, що хотів і міг». До священицької хати на релігійні свята збиралися гості, «прошені і непрошені», їм усім завжди були раді.

Цікаво згадує Євген про тодішні відносини русинів (українців) з поляками: «Товариські відносини з поляками були ще тоді зовсім можливі (терпимі, нормальні – автор), але руські родини не входили з ними у тісніші родинні зв'язки. В кожному поляку сиділа давня панська бута (пиха – автор), в кожному русині він бачив таки недавнього підданого панщизняка (кріпака – автор). Ніде не було чувати, щоб котра русинка вийшла добре на подружжі з поляком та могла оставатися при своїй народності та вірі» [6, с. 49]. Отож «попівські дочки» переважно виходили заміж за русинських священиків (у греко-католицькій церкві одружуватися священикам дозволено), а «попівські сини» переважно поступали в духовні семінарії, а якщо не змогли закінчити перед цим гімназії чи іншої середньої школи, то «йшли на нижчих урядовців, наприклад на пошту, до податкових органів, канцелярійних урядовців при суді, або на народних вчителів. Лиш у пізніших роках, згадує Олесницький, почали деякі вибиратись з цього провала і йти також на право (тобто в університет) або філософію, менше – на медицину, а ще менше – на техніку». А селянські сини «йшли переважно на богослов'є, бо це було ідеалом для селянина – щоб син став священиком». Звертає увагу Є. Олесницький і на таку річ (йдеться про першу половину XIX ст.): у «попівських родин, та й не тільки у них, між собою русини розмовляли переважно по-польськи». А у 60–70-ті роки – вже переважно по-українськи. «Але коли у хату увійшов поляк – то всі переходили на польську мову». Молоді священики, що вийшли з селянства, «краще берегли національний характер своїх родин і домів, ніж ті, що вийшли з-поміж попів» [3, с. 50].

У 60-ті роки XIX століття на Поділлі (зокрема, Тернопільщині) національне життя активізувалося. Про це пише у своїх спогадах і Є. Олесницький: «В домі мого батька були всі руські часописи, що виходили в Галичині та всі видавництва, що появлялися від 48-ого року. Батько був членом усіх тодішніх організацій (мається на увазі – українські – автор), збирав дуже запопадливо датки (внески і пожертви – автор) на всякі народні цілі». Не залишалася пасивною і мати Євгена – Софія, «яка була польському шляхетству чужа і ворожа» [6, с. 43, 51]. Отож Євген, як і інші діти, виховувалися вдома у патріотичному українському дусі. Згадує Євген і про визначний вплив на всю їхню родину шкільного товариша його батька – Івана Борисикевича, батько якого був священником у сусідньому селі Увислі, де мав невеликий «масток». Борисикевич закінчив правничий факультет Львівського університету, що «було в тих часах між русинами велика рідкість», приймав активну участь у революційному русі 1848 року, не даючись заманити ані до поляків, ані москвофілів, був одним з засновників Головної руської ради та ініціаторів з'їзду «руських учених» у Львові, делегатом на Слов'янський з'їзд у Празі 1848 року послом до Галицького крайового сейму (1861–1869 роках) і австрійського парламенту (рейхсрату, 1861–1867 роках), рішуче виступав проти політики поляків та москвофілів з їх останньою (у 60-ті роки) політичною програмою «один народ» (тобто галицьких русинів з росіянами). Своїм коштом І. Борисикевич видав кілька книжок українських письменників (наприклад, Квітки-Основ'яненка). Отож, «вплив Івана Борисикевича на національний настрій у нашій родині був великий» – згадує Олесницький.

Батьки Євгена мали великий авторитет серед навколишнього населення. До батька, який був деканом повіту (старшим священником) «ходили люди на пораду і поміч, він судив спори, був суддею, у тому числі між парохами і парафіянами, між самими парохами і ін. А мати була порадицею селян у всіх потребах, лічила їх домашніми ліками, часто сама ходила до хворих».

Наприкінці 60-х років у Галичині, у тому числі на Тернопільщині, стали поширюватися українські газети («Зоря», «Правда») та книжки (твори М. Устияновича, поезії Шевченка та ін.). Правда стало ширитися і москвофільство, що «нехтувало самостійність українського народу та прямувало до політичної і релігійної злуки з Москвою». Особливо активно воно поширювалося серед священників (може, як реакція проти окатоличення українського населення Галичини). «Церква наша, – пише Є. Олесницький, – була супроти латинської понижена, духовенство зіпхне не на нижчий ступінь, а за границею, в Росії, церква та була державна, до неї належали найвищі застойники і сам цар. Вона була окружена ореолом слави та сили... а що вона була рівночасно твердиною цареслав'я і деспотизму (а ми ще додамо, – знярядям насильницької русифікації національних меншин Росії – автор), це мало хто розбирав. Загал прив'язував більше уваги до зовнішніх форм, які були схожі з нашими..., ближчі, ніж римо-католицькі» [6, с. 56]. До ідей москвофільства долучалось і чимало представників «русинської» інтелігенції. Правда, в тих роках (60–70-х) згадує Олесницький, «став також будитися новий український рух», який почав протидіяти москвофільству. Протиборству між ними немало сприяли і поляки, намагаючись нацькувати «одних русинів на інших, тобто *puršić Rusinana Rusina*».

«Величезне враження» з дитячих літ на Є. Олесницького справила поїздка до Львова у 1866 році «Святий Юрій (собор) з митрополічою відправою та хором питомців» (семінаристів – автор) та відвідання вистави львівського українського театру О. Бачинського, який приїхав на гастролі до Тернополя (1866 року). «Люди

з'їздилися здалека, згадує Є. Олесницький, щоб побачити новину, яка викликала нечуваний ентузіазм».

Початки, засади шкільної освіти Євген отримав вдома, далі два роки вчився у місцевої сільській школі (у тому числі вчив німецьку і польську мови). До четвертого класу у Теревовлі вступив з другої спроби, бо не міг добре перекласти німецького тексту на польську мову. Тут він зацікавився історичними творами про «історію Руси», особливо епохою козаччини, а також географією. У Теревовлі, як згадує Олесницький, «опинився я з усіх боків окружений польщиною. В школі – польська мова викладова, учителі й ученики говорили лише по-польськи. Так само і вдома (він мешкав на квартирі з кількома іншими учнями) чув я і бачив лиш польщину». У школі вся наука «була пересякла польським духом.., учили нас тільки про Польщу, її давню славу і блиск..., а все руське представлялося низьким і нікчемним...». Це пояснювалося тим, що після утворення Австрійської дуалістичної монархії (1867 року) «поза плечима нашого народу.., долю цілої Галичини, отже і нашого народу, віддано в руки поляків, – константує Є. Олесницький – Польщина запанувала в цілому публічному житті. Поляки взяли в руки увесь край,... і робили все, щоб закріпити польські впливи і польське панування» [6, с. 65].

Після закінчення у 1870 р. початкової школи, Євген розпочав навчання у Тернопільській гімназії, яке тривало 8 років. У цій гімназії викладовою мовою теж була польська, директором знову ж таки був поляк, але вчилася багато українців та панував «український дух». «В ній молодь гартувалася і набирала щиро народніх українських ідеалів, витворювала в собі український світогляд, що беріг її перед москвофільством і перед польщиною,» – згадує Олесницький, а випускники гімназії переважно були «завзятими борцями та піонерами українського руху в Галичині» [6, с. 69]. Зокрема, вчилися у цій гімназії В. Білинський, І. Борискевич, брати Барвінські, І. Пулюй, А. Січинський, В. Ганкевич, В. Федорович, М. Темницький та інші відомі українці-патріоти. Українське студентство Тернопільської гімназії «на кожнім кроці маніфестувало свою українську національність і своє національне завзяття...». У гімназії було і кілька викладачів-українців. У ній офіційно викладали й українську мову (ще польську та німецьку). Є. Олесницький вчився дуже добре, маючи, по-суті, феноменальну пам'ять. Він вважався найздібнішим і найкращим учнем у класі. У старших класах гімназії Євген став працювати репетитором учнів молодших класів, навіть з Тернопільської єзуїтської гімназії, і заробляв на цьому непогані гроші, «заощадивши своїм батькам видатків на нього».

У 50–60-х роках XIX століття у Східній Галичині почали виникати так звані «Громади, які стали основою українського відродження у краї». Вони вели (також і в Україні) серед населення велику національно-культурну та громадсько-політичну роботу. Діяла така «Громада» і у Тернопільській гімназії. «В цих організаціях, – згадує Є. Олесницький, – творилися основи політичного світогляду молоді, яким вони потім керувалися усе своє життя. В «Громадах» вони училися бути вірними синами свого народу, зводити успішну боротьбу як з поляками, так і з москвофільством, яке в тих часах стало заливати нашу суспільність, як сильна, деморалізуюча отруя» [6, с. 84].

У цьому сенсі з особливо позитивного боку відзначає Є. Олесницький громадивців як Тернопільської гімназії, так і Тернопільську «Громаду» загалом, які були «справжньою українською твердинею». У роки навчання у гімназії Євгена вчилися у ній такі у майбутньому відомі громадські діячі, як брати Горбачевські та Мелешкевичі, К. Цісик, А. Тимус, М. Вербицький, С. Борачок та ін. Деякі з молодих громадивців, у тому числі учнів-старшокласників з гімназії, вдягалися на

різні урочистості і на богослужіння у козацький одяг. Тернопільська «Громада» мала власну бібліотеку, де громадівці випозичали українські книжки та газети, зокрема твори Т. Шевченка, П. Куліша, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Гоголя та ін. Там же проводили диспути. Читання книжок і диспути у студентській бібліотеці вважав Євген навіть важнішим обов'язком, «ніж уроки у гімназії. Правда, вчився він в гімназії дуже добре. Таким способом, – згадує Є. Олесницький, – я задалегідь втягнувся в гурток ідейної української молоді». Ці студенти стали писати в гімназії українською фонетикою, яка тоді набувала в Галичині поширення, хоч загалом населення ще писало церковнослов'янською мовою (т. зв. етимологією). Цікаво й образно описує у своїх спогадах Є. Олесницький таємні збори студентської тернопільської «Громади», їхнє вивчення української історії і літератури, гарячі дискусії тощо. До речі, у п'ятому класі гімназії (всього було вісім класів) Євген був обраний головою гімназійної філії «Громади». Серед іншого, він активно займався поширенням української газети «Правда», яка виходила під редакцією д-ра Ол. Огоновського. Публічно святкували тернопільські громадівці роковини народження й смерті Т. Шевченка, М. Шашкевича. Хор й усі присутні обов'язково співали пісню «Ще не вмерла Україна». Тернопільська студентська «Громада» підтримувала тісні контакти з іншими студентськими «Громадами» – львівською, самбірською, бережанською та ін. Зацікавилася тернопільською студентською «Громадою» й львівська «Громада» академічної (університетської) молоді, яка стала постачати тернополянам літературу та газети.

У 70-х роках XIX ст. став поширюватися в Галичині, згадує Є. Олесницький, соціалістичний рух, «почалася й нагінка (переслідування) на нього». Отримував соціалістичні брошури й Олесницький. «Я читав їх уважно, та не розумів, про що властиво йдеться, – писав Олесницький, – бо оборона бідних і понижених видавалися мені саме такими, що підходили під погляди християнської етики» [6, с. 93–94]. У «Громадах» почалися ревізії, перевірки. Є. Олесницький, попереджений про таку ревізію, знищив усю переписку з іншими «Громадами», заховав громадівську бібліотеку. Стало відомо про арешти молоді у Львові, зокрема, І. Франка, М. Павлика та ін.,

Цікавий спогад наводить Є. Олесницький про російсько-турецьку війну 1877 року: «Наші симпатії було очевидно по стороні Росії, яка билася проти поневолення слов'ян... Зате поляки стояли дуже сильно за турками і формували навіть польський легіон..., який мав битися з москалем».

З великою ностальгією згадує Є. Олесницький гастролі у Тернополі українського театру зі Львова, у складі акторської групи якого був «батько» української сцени Марко Кропивницький». Його виступи викликали незвичайне вражіння і піднесли дуже високо рівень цілого театру.... Це стояв перед нами оригінальний українець, перший якого ми бачили.... Його співів, наших розмов з Кропивницьким я не забуду ніколи...» [6, с. 110–111]. Це був 1876-й рік, п'ятий рік, навчання Євгена у тернопільській гімназії. У 1878 р. він успішно (з відзнакою) цю гімназію закінчив.

Після здачі матуральних (випускних) іспитів Євген поїхав на канікули до брата, який був помічником одного з священиків у Зарваниці. Ось як він описує тогочасну Зарваницю (на Поділлі): «Було це славне на цілу Східну Галичину відпустове місце, куди збиралися рік-річно десятки тисяч людей. Стягала туди людей на богомілья чудотворна ікона Матері Божої.... Збирались люди з цілого нашого краю, навіть з гір... Кожного дня влітку, вже коло четвертої години на фронтівій фасаді церкви... трубачі витрублювали гейнали і фанфари. Починалась Служба Божа... Богомольців обслуговувало багато священиків місцевих і ще

більше позамісцевих... Там з'їздилися і бачилися із знайомими, там дізнавалися про різні новини, туди приїздили цілими родинами, ставали табором. Було це для багатьох селян щось у роді подорожі для віддиху... При тому залишали богомольці у Зарваниці багато гроша, жертвуючи на різні богослужіння і відправи. Побіч грошей складали жертви у натурі: хліби, полотна. Збираючись того за день цілі старти, цілі гори... Пізно увечері приходили жиди і кужували все гуртом, а на другий день продавали це новим богомольцям, які знову несли це на жертву... Зарваниця була великим інтересом у розмірах і формі дохідного підприємства. Пароходом у Зарваниці був о. Порфір Мандичевський, сеймовий посол... Його родина зараховувалась до найвищої попівської аристократії Все в його дворі було дуже по-панськи. Двір цей вели на дуже велику скалю, їздили тільки каретами, всі говорили лиш по-польськи» [6, с. 111–114].

Осіною 1878 року «записався» (вступив – *автор*) Є. Олесницький на правничий факультет Львівського університету. «Львів представився мені майже чисто польським містом, написи всюди польські, торгівля в руках поляків і жидів, – пише Олесницький, – Нечисленне українське населення, що було в місті, крилося кудись по закутках, мова всюди польська».

Зазначаючи про суть і напрями «руського життя» у Львові, Олесницький незабаром виділив їх два – «свято-юрсько-москвофільський» і «народовецько-український», а серед останнього – ще два: «національно-консервативний і радикально-соціалістичний». Основною тоді партією серед «русинів» були москвофіли. Серед них було кілька течій: «настоящих русских», що «почували себе просто москалями» і «святоюрців», що «маніфестували назовні вірність католицькій церкві і австрійській державі» і поєднювали це з «симпатіями до православного царєфільства». Були ще «старорусини», що «не признавали ніякої України, не терпіли української фонетики і всього, що пригадувало нашу національну самостійність». «Та в тій цілій мішанині» було спільне те, що «всі вони споглядали з тугою на північ, на Росію і виглядали звідти спасення. Писали вони всі штучним, чудернацьким язичієм, поборювали народну мову, народну школу,... нищили національний український рух» [6, с. 116–117]. Подібним реакціонером, пише Олесницький, був і митрополит Йосиф Сембратович, «ворог усякого поступу». Великий авторитет у краї мав тоді москвофіл о. Іван Наумович, що «вів політику на два фронти рівночасно – австрійську й російську, і з обох боків брав субвенції (оплату – автор)». Під контролем партії москвофілів були тоді (70–80-ті роки) всі «тодішні руські більші установи краю – і «Ставропігія», «Народний дім», «Общество Качковского», «Галицько-Русская Матица», «Академический кружок», «Общерольное кредитне заведение» та ін.

Серед політичних угруповань русинів-українців виділялася партія народовців. Коли москвофільська партія складалася переважно з священників, то народовська – з гімназійних професорів, частково – студентської молоді. Серед них виділяє Олесницький професорів університету братів Омеляна і Олександра Огоновських, які були «світочами партії, гарячими патріотами, окружені великим поважанням, але без ініціативи та ширших європейських поглядів». Виділяє він з позитивного боку, зокрема за активну проукраїнську діяльність, Наталя Вахнянина, Юліана Целевича, Михайла Подолинського, Володимира Барвінського та ін.

Львівський український національно-політичний рух середини 70-х років характеризує Євген Олесницький вкрай негативно. Він пише, що вся львівська «Русь-Україна» концентрувалася в товаристві «Руська Бесіда», що займало тоді дві малі кімнатки при вул. Краківська, 14, а в іншій малій кімнатці містилася львівська

«Просвіта». На їхні зібрання «приходило кілька професорів академічної гімназії, два професори університету (Огоновські Ом. і Ол. – автор) і кілька урядовців. «Політичної ролі народовці тоді не відігравали ніякої, їх одинокий часопис «Правда» виходив дуже нерегулярно, часом раз на кілька місяців.... Книжечки «Просвіти» виходили мляві, обмежені переважно на передруки і висвітлення давніших річей... Загальні збори «Просвіти», що раз на рік відбувалися у Львові, збирали ледве кількадесять осіб і не виходили поза рамки сухих адміністративних рефератів» [6, с. 123]. Можливо Є. Олесницький надто критично оцінює стан у той час українського національного руху, але в дечому може й має рацію.

Образно й жваво описує Є. Олесницький громадське студентське життя, діяльність товариства «Дружній лихвар», яке не тільки надавало матеріальну допомогу (позички) потребуючим студентам, а й стало осередком студентського українського руху. Цікаво, що «старші народовці з «Бесіди» радили студентам уникати Франка і його товаришів», що займалися в той час соціалістичною агітацією. Наприкінці 70-х років товариство, очолене новообраним «виділом», розгорнуло значно активнішу, ніж попередньо, діяльність: влаштувало концерти, публічні лекції, відзначали роковини Т. Шевченка, інших відомих українців, «розвивалися основи українства». Провідну роль у цьому відігравав правник, «адвокатський кандидат» і письменник Володимир Барвінський.

У ті, тобто студентські роки, познайомився Євген з Іваном Франком і був у нього «в хаті частим гостем». «На Галицькій Україні, – згадує Є. Олесницький, – не було людини, що мала би такий вплив на сучасну молодь, який мав свого часу Іван Франко... Знайомість із Франком вводила нас, молодих, в інший світ, його незвичайне на тодішній вік читання, його бистрий погляд на річі і строга, а дотепна критика сучасних відносин імпонували та єднали для нього молодь». У тогочасній квартирі Франка, на вул. Клайнівській, 4 (тепер вул. Каменярів – автор) «була для нас справдішня нова школа, яка вводила нас у світ нових принципів і нових поглядів» [6, с. 127–128]. До речі, на правничому факультеті разом з Є. Олесницьким тоді вчилися чимало українців, «що з них опісля вийшли люди, знані з своєї публічної діяльності», зокрема, політики і державні діячі ЗУНР і ін.: Андрій Чайковський (відомий письменник і комісар ЗУНР у Самборі), Кость Левицький (голова уряду ЗУНР), Степан Федак (член уряду ЗУНР), Лев Гузар, Андронік Могильницький, Ярослав Ільницький, Теофіль Макух, Гнат Дзерович, Денис Партицький, Володимир Навроцький, Осип Ганкевич і ін. Були його однокурсниками і завзяті українці-москвофіли: Василь Лагола, Теодор Олексевиц, Осип і Денис Грабінські.

«В порівнянні до числа польських студентів були це число (тобто українців – автор) невелике, та в порівнянні з числом русинів на інших роках і виділах – значне..., бо університет мав характер польський». Виклади теж відбувалися польською мовою. «По-українськи викладали лиш д-р, професор Олександр Огоновський (цивільне право) та приват-доцент д-р Іван Добрянський (карне право). «Деякі студенти, зокрема свідомі українці, записувались ще на виклади проф. Омеляна Огоновського (українська література) та д-ра Шараневича (укр. історія)» «Про ніякі наші мовні права в університеті, – згадує Олесницький, – ми тоді ще не мріяли, тим менше про український університет. Нашим бажанням було щонайвище збільшити число українських кафедр» [6, с. 130].

Під кінець 70-х років, завдяки «прозрінню української інтелегенції і селянства, та активізації народовецького руху, москвофільський рух став хитатися в своїх основах. Показалося, що фундаменти брехні і корупції, на яких опиралася москвофільська партія в Галичині й уся її робота, не можуть бути тривкі....

Політична репрезентація москвофілів показала в парламенті свою бездієвність, неміч і повну бездарність, – згадує Олесницький, – Вона запродувала там просто інтереси народу..., вислугувалася перед централістичним урядом».

Отож замість 16-х послів, яких «Русская рада» здобула на виборах у австрійський рейхстаг у 1873 році, у 1879 році вона отримала лише трьох. Замість москвофілів від Галичини більше вибрали поляків, що було тяжким ударом для всього народу», бо народовці тоді своїх кандидатів ще не виставляли. Провідні діячі народовців постановили вступити до «Русской ради» – щоб спробувати її українізувати. Цього не сталося. Москвофіли не хотіли співпрацювати з українцями. Отож, народовці вирішили діяти самостійно, більш активно, цілеспрямовано і для початку створити ще одну газету (одну вже випускав Ю. Романчук – «Батьківщина», але виходила вона рідко). Нову газету вирішено назвати «Діло». Це був 1879-й рік. Вона повинна була всіляко протистояти москвофільській газеті «Слово». Газета почала виходити з січня 1880 року, і вже у кінці 1879 року вона отримала близько 400 підписників (розраховували хоча би на 300). Головним її редактором і натхненником був В. Барвінський (він тоді працював помічником адвоката). «Поява «Діла» була в нашій суспільності справжнім переломом», – згадує Є. Олесницький. – Народовецька партія завдяки ньому значно скріпилася вже за кілька місяців. «Діло» писало народною галицькою мовою, уникаючи слів чисто українських, не вживаних у Галичині» [6, с. 136].

На усіх вищеперелічених зборах і інших суспільних заходах народовської партії переважно був присутній та іноді виступав і Євген Олесницький, який представляв молодіжне, тобто студентське крило партії. Він ставав, як нам видається, щораз активнішим діячем народовського руху. До речі, він, як і В. Барвінський та деякі інші народовці молодшого покоління, підтримував «ідею спільної праці всіх русинів і їх організації на всіх полях народного життя».

Австрія 30 листопада 1880 року готувалася відзначити 100-ліття вступу на престол попереднього імператора Йосифа II. З метою відзначення цієї події скликано у Львові нараду представників всіх «руських організацій і товариств. Від «Дружного лихваря» запрошено туди й Є. Олесницького. Вирішено організувати мітинг, заслухати чотирьох доповідачів, дати концерт. Мітинг назвали «Маніфестацією». «Це була річ нова, досі небувала, народ був дуже зацікавлений, тому з'їхалося дуже багато публіки з цілого краю, – згадує Є. Олесницький. «Основну доповідь робив В. Барвінський – про економічне становище загалу населення. «Відчит зробив колосальне вражіння. В. Барвінський був героєм дня» [6, с. 140].

Молодь обох партій (народовців і москвофілів) організувала навіть спільний бал з танцями, концертом. Але далі цього співпраця між обома партіями не пішла. Як константує Є. Олесницький, «їх інтереси (тобто – москвофілів) веліли їм піддержувати розділ і незгоду, бо інакше мусіли би з їх рук виховзнутися багаті інституції, які вони мали виключно в своїх руках, як «Народний дім», «Ставрогія», «Общество Качковскаго», вкінці і матушка Росія могла відвернутися від них і відмовити їм зовсім від «пособій», без яких їх існування було б неможливе» [6, с. 145].

Як бачимо, Є. Олесницький, як і чимало іншої української патріотичної інтелігенції того часу основну свою критику і неприязнь звертає на москвофілів. Якоюсь мірою це має пояснення – це була явно антиукраїнська партія. Але з іншого боку – як же боротьба з поляками, з відкритою, тобто на державному рівні колонізацією українського народу, всього краю? Недарма сам Олесницький пише: «Суспільність була просто заражена, заповітрена. Серед неї панувало не лиш москвофільство, але брали верх на кожному кроці реакційні елементи. Не було

ніякої праці серед народу для народу» [6, с. 147]. А що ж народівці? Їх, як вважає Олесницький, було надто мало, діяли вони тільки у більших містах, про них загал населення майже нічого не знав. До того ж польські політики тішилися, що серед місцевого галицького населення панує розбрат, незгода. Більше того, оскільки москвофіли підкреслювали свою лояльність до існуючої влади, то газету І. Наумовича «Слово» навіть частково субсидував австрійський уряд, її передплачували з повітових фондів для сільських громад, субсидувала цю газету також Росія.

«А горстка професорів-народовців, яка гуртувалася навколо «Бесіди», з гікотою константує Олесницький, просто лякалася всякого почину, всяких живіших рухів... не чулася в силах протиставити русофілам у суспільності відповідну силу і працю... Ці люди лякались ризика, щоб не стратити того, що мали...».

З позитивного (для українців) боку згадує Є. Олесницький вибори до Галицького крайового сейму у 1883 році «Дотеперішня руська репрезентація у сеймі «складалася з самих москвофілів, вибраних при підтримці властей від «Русської ради» – одинокої політичної організації русинів у Галичині» (за винятком священика О. Качали). А «головними кандидатами, – згадує Є. Олесницький, – при виборах у нас були досі священики». Ситуація стала змінюватися тільки на початку 80-х років. На виборах до сейму народівці й москвофіли (які стали втрачати довіру і опору серед населення) виступали спільно, тобто узгодивши по округах єдиних кандидатів. Обома партіями було висунено 27 кандидатів-народовців і 13 москвофілів. Народ обрав шестеро народовців (свящ. О. Качалу, проф. Ю. Романчука, суддю Р. Лінинського, свящ. М. Січинського і радника суду Ковальського та адв. Іскрицького). З русинів було обрано ще п'ятеро осіб рекомендованих владою (а народ, як видно, сліпо виконував вказівки влади). Отже, русини мали у Галицькому сеймі 11 послів (з 40 кандидатів). Було обрано ще кілька послів-австрійців, кілька – євреїв, а основна маса – поляки. Такою була тоді політична ситуація в Галичині.

Між тим, успішно закінчивши юридичний факультет, Є. Олесницький у 1883 році склав вступні іспити на однорічну судову практику, маючи намір відтак «посвятитися адвокатури».

У тому ж 1883 році скликано у Львові друге, дуже багатолюдне українське віче, на якому заслухано чотири основні доповіді («економічну», «шкільну», «у справі релігії» та «політичну»). Останню виголошував І. Вахнянин. «Але він, жаліється Є. Олесницький, – чомусь не поставив чітко проблеми про неможливість одного пожиття з поляками в одній провінції, тобто вимоги поділу краю, а навіть домагання виборчої реформи на основі загального голосування».

Після виборів до сейму у Галичині було призначено нового намісника – замість поляка Альфреда Потоцького – теж поляка Філіпа Залеського. Гостро критикує Є. Олесницький пасивність русинської групи послів у сеймі: «дрібне їх число не давало змоги ставити внесення й інтепеляції, а їх поведінка супроти більшості (тобто поляків – автор) була понижаюча, а ще більш понижаючим було трактування їх більшістю... Взагалі та сесія сейму лишила з руською становища найприкріше вражіння... не було ні одної замітнішої української промови, ані внесення» [6, с. 155–156].

Правда український рух дещо активізувався на початку 1884 року, коли розпочалися у краї політичні віча. Започаткували їх українські послы сейму Ю. Романчук, О. Огоновський та М. Січинський. Ці віча «сильно впливали на розбудження політичного життя, громадської і національної свідомості».

Зате «прийшла тяжка година» на галицьких москвофілів, особливо коли у 1884 р. обанкрутилось їхнє «Общерольничое кредитное заведение». Населення, що зберігало там свої заощадження, «підняло крик». І не дарма: «Багато людського гроша пропало, багато селянських господарств поліцитовано» (розпродано за борги – автор).

Поміж тим, закінчивши однорічну судову практику, Є. Олесницький «вступив на практику до адвоката у Львові» (у своїх «Спогадах» він не вказує – до якого саме).

Отримавши певні кошти у спадок після матері (померла у 1883 році) Є. Олесницький виступив організатором випуску «Русько-української бібліотеки». Було опубліковано 14 томів із творами І. Нечуя-Левицького, С. Руданського, І. Франка, О. Кониського та ін. Він і сам став писати оповідання та вірші, стаючи все більш відомим літератором, а далі – літературним і театральним оглядачем-критиком. Нам думается, що літературні нахили Є. Олесницького, зрештою, як і громадсько-політичні погляди та переконання формувалися під впливом Івана Франка, який був старший за Євгена на чотири роки, отже – досвідченіший, у квартирі якого на вул. Кляйнівській Євген часто бував у студентські роки. Проте він не поділяв соціалістичних і крайньо радикальних поглядів Франка, якими той відзначався у молоді роки. Євгенові швидше імпонувала яскрава індивідуальність Івана Франка, його начитаність, стремління до конструктивної критики формального українства, притаманного більшості тодішніх народовців.

Адвокатську практику у Львові Є. Олесницький проходив спочатку у конторі адвоката К. Сушкевича, а коли той невдовзі помер, то у О. Попеля. «При тому, – згадує він, – став я щораз більше займатись журналістикою». Отож, він став редактором часопису «Зеркало», увійшов до складу редколегії газети «Діло», де вів рубрику «політичного перегляду», писав статті і фейлетони «правничого змісту», театральні рецензії, статті на економічні теми.

Відзначає Є. Олесницький велику активність у Галицькому сеймі українського посла Ю. Романчука, який гостро виступав проти безправ'я українців у краї, вносив пропозиції про необхідність «уведення викладової мови в усіх народних і середніх школах Східної Галичини, заснування української гімназії в Перемишлі», систематично проводив народні віча, підтримував етнографічні походи української молоді по Карпатах тощо.

Так, у 1886–1890 роках Є. Олесницький став, як про це згадує сам, «брати у публічному житті і в працях українців щораз більшу участь». Він, очевидно, мав на увазі свою редакторсько-видавничу діяльність, а також театральну. Зокрема, він став постійним рецензентом (у пресі) вистав львівського «Народного театру». Він «радо відвідував театр», став його «правним радником», турбувався «про його справи і потреби», «лагодив між артистами й дирекцією спори й непорозуміння», був у дружніх стосунках з директором (і одночасно актором й режисером) театру Гриневецьким. Він також перекладав на українську мову (для театру) різні оперети, драми й комедії з польської та німецької мов. Він навіть листувався з Миколою Лисенком, отримував від нього ноти, зокрема вистави «Різдвяна ніч», збирався запросити до Львова на гастролі (з Києва) Марію Заньковецьку, але вона захотіла надто великий гонорар, який львів'яни не в силі були їй сплатити.

Не занедбував Є. Олесницький і «наукову сферу. Особливо його цікавила політична економія, у «ділянці якої» він «працював дуже радо», але не мав «достатньо засобів, щоб габілітуватися, оскільки «мусів дбати передовсім про працю задля хліба» [6, с. 176].

У 1889 році Є. Олесницький (тоді вже доктор права) разом з докторами К. Левицьким і А. Горбачевським започаткували видання першого у Східній Галичині юридично-фахового журналу українською мовою «Часопись правнича». Він виходив раз на місяць. Є. Олесницький був його співредактором і відповідав за економічну рубрику. Написав він і популярний підручник для «Просвіти» – «Шкільна конкуренція», який і був виданий.

Отож, кінець 90-х років XIX століття сам Є. Олесницький характеризує «для української справи» як значно кращий період, ніж попередні роки. «Великим поступом по стороні українців було вже не те, – зазначає Євген, – що мали вже тепер свою пресу, своє політичне товариство, своїх послів у сеймі. Тепер ставали вони вже дійсно головною руською партією, бо москвофіли сходили на другий план...». На думку Євгена Олесницького, провідними українськими діячами тих часів були О. Огоновський, О. Патрицький, Коцовський, Целевич, Грабович, Масляк та ін., виділяє він Івана Франка, «роботу якого» спиняли народовці що не сприймали Франка, бо «той був з ними в безнастанних спорах і... мусів заробляти по польських часописах» [6, с. 176–177]. Відзначає Олесницький також особу Юліана Романчука, який ««здійснював політичний провід» українців... і багато причинився до розбудження політичного життя у краю.... Побіч нього вироблявся вже тоді й д-р Кость Левицький».

Дещо раніше, наприкінці 80-х років, згадує Є. Олесницький, мала місце зміна намісника Галичини: замість А. Залевського призначено Казимира Бадені. Самого ж Олесницького призначено тоді ж редактором новоствореної газети «Правда», яку став видавати О. Барвінський, що хотів зробити з неї всукраїнський орган, бо «Діло» пішло, мовляв, задалеко у співпраці з москвофілами. Олесницький не тільки редагував «Правду», яка виходила раз на місяць, але й писав статті для неї, займався адміністративними питаннями. Проте невдовзі виявилось, що «Правда» виходить та спонсорські кошти поляка – князя Адама Сапіги і має основною метою пропагувати «польсько-руську угоду». Оскільки Є. Олесницький був противником всяких політичних угод з поляками, то відразу ж вирішив зірвати «ті звязки» і відмовитися від редагування «Правди».

Характеризуючи досить позитивно сеймові вибори 1889 року, коли українці зуміли обрати до Галицького сейму аж 16 послів (замість 9 у 1883 році), він зазначає, що у сеймі «доволі високо була піднята «руська справа, що немало затривожило поляків... Руські послы відразу засипали сейм своїми життєвими й пекучими справами..., їх промови були дуже різкі й рішучі...» [6, с. 186–187]. Особливо хвалить за активність Олесницький послів Романчука, Січинського, Телішевського і Короля. Політична ситуація у сеймі між українцями і поляками настільки загострилася, що крім особистих образ справа дійшла навіть до дуелі, згадує Є. Олесницький. «Інцидент цей, – пише Є. Олесницький, – викликав у краю нечуване одушевлення і з'єднав дуже багато симпатії для українців. Українська партія збільшувалося щоденно новими прихильниками, а москвофільська тратила симпатії...» [6, с. 187]. Така ситуація в Галичині, видно, затривожила австро-польські власті. Намісник краю К. Бадені у 1890 року запропонував деяким українським провідним політикам, наприклад, О. Барвінському, О. Кониському, митрополиту Сембратовичу та ін. створити партію чи організацію, яка б повела політичну лінію щодо співпраці з поляками.

Така політика отримала тоді назву «Нова ера». Не заперечував проти неї, як твердить Є. Олесницький, навіть Ю. Романчук, у всякому разі – спочатку, про що згодом «тяжко каявся». «Нова ера» викликала у краї «великий заколот... проти неї

виступила певна частина народовців..., навіть москвофіли». Ця політика, яку підтримував чимало провідних народовців «була для української справи, зокрема для української народовецької партії, великим нещастям, рівночасно великою перемогою для поляків» [6, с. 190–191]. Сам Є. Олесницький був, як твердить, «з самого початку рішучим противником «Нової ери», та порвав усякі контакти з О. Барвінським, який був завзятим її прихильником (а Барвінський мав тоді у краї як політик досить великий авторитет).

Отож, коли на початку 1891 року відбулися вибори до австрійського парламенту, ті галицькі політики, які підтримали «Нову еру», сподівалися, що їх буде місцева (польська) влада підтримувати та дозволить, щоб їх обрали послами. Та так не сталося: «вибори ті проведено так, як і дотеперішні»: місцева влада підтримувала поляків. З народовців обрано лише п'ять осіб (Романчука, Барвінського, Телішевського, Охримовича і Мандичевського). Отож, «Нова ера» не принесла українцям ніякої користі», а лиш розчарування. Кандидатом у послы на цих виборах висунули (аж у двох округах) і Є. Олесницького, але той відмовився, бо саме збирався відкрити адвокатську канцелярію і «передовсім забезпечити собі матеріальну незалежність».

Деяко раніше, у вересні 1890 року, у краї була утворена Радикальна партія, «з програмою соціальної демократії», засновниками якої виступили І. Франко, М. Павлик, Є. Левицький, С. анилович і Р. Яросевич. Між тим, польське керівництво Галичиною («коронним краєм») – тобто намісник К. Бадені, президент Галицької шкільної ради М. Бобжинський та ін. «з залізною послідовністю проводили польонізацію краю». А «Нова ера» для них означала повне підпорядкування українців у Галичині полякам.

Склавши у травні 1891 року адвокатський іспит, Є. Олесницький, став готуватися відкрити адвокатську канцелярію. Це вимагало певних коштів, яких він мав обмаль, до того ж вже був одружений. Крім того, у Львові тільки-но відкрили свої адвокатські канцелярії його товариші – доктори права К. Левицький і С. Федак, тому він став «шукати місце у провінції». «При цьому, пише Олесницький, – дивився я на канцелярію не лише як на джерело утримання і доходів... але і того, що при її допомозі мушу виконати задачу серед суспільности як українець і як громадянин..., що приходить до мене пора чину, приходить час, який мав рішати про мою вартість для народу» [6, с. 201]. Йому у той час йшов 32-й рік. Він здобув ступінь доктора права, одружився і тут, у Львові, народилася його єдина донька Софія.

Спочатку Є. Олесницький планував відкрити свою адвокатську канцелярію у Золочеві, але не склалося. На Тернопільщині, де жила вся його родина (зокрема, у Чорткові) теж не вийшло: «всю українську інтелігенцію тут тепер творило виключно попівство... – справжня попократія..., чим раз, тим більше в собі замкнена, і лише власним інтересам приступна кляса, що відсувалася чим раз більше від народу та дивилась на нього з висока... В народні справи воно не вдавалося і ними не займалося» [6, с. 203]. Тобто Є. Олесницький боявся, «що у публічно-політичній діяльності тут у нього не буде на кого опертися», знайти активних однодумців. Отож, він шукав місце праці далі. Запросили його до Стрия, де була «дуже симпатична руська громада». 1 серпня 1891 року він відкрив тут свою адвокатську канцелярію, де почав вести діловодство українською мовою, що вкрай не сподобалося місцевим полякам та москвофілам. На Стрийщині, як відзначав Олесницький, переважну більшість населення становили українці, але рівень національної свідомості їх був низьким. Українці повіту не мали жодної діючої просвітньої, політичної чи економічної інституції, більшість духовенства належала до

москвофільського табору, а у спольщених містах української світської інтелігенції було дуже мало. Правда, і польських впливів сильно не відчувалося, зрештою, як і українського патріотизму. «Стан і настрої повіту характеризувався оспалістю і апатією..., а селянство сиділо по вуха у боргах в польських і жидівських касах та в кишенях приватних лихварів» [6, с. 207].

За таких умов почав Є. Олесницький свою адвокатську і політичну працю на Стрийщині. У той час поява у провінції фахового, високоосвіченого, патріотично налаштованого українського правника автоматично поклала на нього обов'язки місцевого національного лідера. Тому характерною рисою адвокатської практики Є. Олесницького на Стрийщині стало її постійне і успішне поєднання з громадсько-політичною діяльністю. В історії Стрийщини розпочалась «ера доктора Євгена Олесницького» (1891–1909 роках), який невдовзі став однією з найпомітніших постатей громадсько-політичного життя не тільки Стрийщини, а й усієї Східної Галичини.

Отож, Є. Олесницький енергійно приступив до професійної та громадської діяльності. А працювати було над чим. Ось як він описує ситуацію на Стрийщині (і не тільки) у ті роки «В тім часі було селянство ще всюди темне і дуже мало свідоме. Пан-отці бавилися... при чарці або при картах..., і за їх прикладом ішли також парохіяни. Серед народу ширилося скрізь пияцтво.... Одно, що дуже помітно було, це велика слухняність населення супроти священників. Що священник сказав, це було святе в громаді» [6, с. 213].

Старостою Стрийського повіту «був старий бюрократ Левицький, русин з походження і обряду..., що урядував і говорив по-польськи». У громадській раді повіту українці, «чисельно у повіті доволі сильні», мали меншість: всього кілька осіб, що «тримали за поляками». «Не було у Стрию жодної української народної школи. До польського «Сокола» належали з малими винятками всі інтелігенти-українці, бо не було в них почуття національного достоїнства». Отож Є. Олесницький, зорієнтувавшись в ситуації, швидко знайшов кілька справжніх українських патріотів, які стали його соратниками й друзями. Це були професор гімназії Іван Вахнянин, катехит гімназії – о. Юліан Федусевич та о. Олекса Бобикевич. Ще одного соратника і друга він невдовзі знайшов в особі о. Петра Шанковського, пароха з с. Дуліби (біля Стрия). Згодом кількість помічників і прихильників Є. Олесницького стало швидко зростати.

Професійну діяльність Є. Олесницький почав з того, що, як ми зазначали вище, вів свою канцелярію тільки українською мовою. Нею писав й усі клопотання до суду, де вимагав вести протоколи теж по-українськи. Коли поляки-судді та адвокати підняли галас, що не розуміють цієї мови, то він їм заявляв, що найвищий час її навчитися. «Усі вони, – згадує Євген, – почали ширити проти мене нечувані вісті і клевети..., однак я не подався ні на волос...» [6, с. 223]. У вересні 1891 року скликав він у себе в канцелярії «довірочну нараду всіх видніших українців з міста і околиці» та запропонував їм добре продуману програму громадсько-політичної діяльності. Її схвалили усі присутні. Почали з реформування так званої «Підгірської ради» – організації, яка до цього часу фактично не діяла. У червні 1892 року відбулися загальні збори цієї ради, переобрано склад президії, а головою ради обрано Є. Олесницького, який «прийнявся живо за організацію повіту, головню при помочі о. Давидяка і М. Могильницького», який був університетським товаришем Олесницького, і той взяв його до себе у канцелярію.

Невдовзі у Стрию була утворена філія львівської «Просвіти», «нарід був одушевлений і йшов за нами лавою і до «Просвіти» вписалося відразу понад сто членів». На засіданнях товариства, які проводили досить регулярно, Є. Олесницький

часто виступав з доповідями, переважно на освітні і економічні теми. Виступав він і у «Підгірській раді» й інших організаціях. Нав'язав він тісні, у тім числі дружні, контакти з парохом с. Дуліби о. Петром Шанковським, теж українським патріотом. У Дулібах і сусідньому селі Грабовець, яке входило до складу парохії о. Шанковського, зусиллями отця і Олесницького були відкриті читальні «Просвіти», каси взаємодопомоги, сільський аматорський театр з власним будинком і сценою, сільський хор, а чотирикласну (початкову) народну школу у Дулібах повністю перевели українською мовою навчання.

«Уже за кілька місяців, – згадує Олесницький, – прийшла перша проба нашої нової політичної організації». Йдеться про «доповняючі вибори» до повітової ради у Стрию, з якої вибули троє пропольськи налаштованих виборних (послів) і де домінували пропольські настрої. На виборах з явною перевагою перемогли українські кандидати. У тому числі обрано й Є. Олесницького. Його стали запрошувати на виступи до різних українських організацій і в інші повіти, у Львів, Станіславів тощо.

Також Є. Олесницький зніщював заходи щодо будівництва у Стрию українського Народного дому, в якому містилися б українські інституції, задля нарад, зборів і віч, виставок, концертів. У цій справі він навіть заручився підтримкою І. Франка. У 1901 році відбулося відкриття цієї новобудови, що стала культурним і духовним центром українців Стрийщини. Недарма у 1902 р. Є. Олесницького обрали почесним членом львівської, тобто матірної «Просвіти».

Але це станеться дещо згодом. Наразі він, як і інші патріотично налаштовані українці-народовці, зосереджувалися на боротьбі проти «Нової ери». Полегшували їм цю боротьбу реалії тогочасного політичного життя. Як згадує Є. Олесницький, уряд не дотримував своїх обіцянок щодо зміни системи виборів у краю, сподівання, які робили людям ініціатори «Нової ери», не сповнялися, при виборах «повторялися давні зловживання і насильства, так само робила всякі насильства польська адміністрація, і то при кожній нагоді» [6, с. 227]. Австрійський парламент займатися «русько-польською справою» у Східній Галичині не захотів, назвавши її «домашнім питанням» Галичини. Українці у краї обурилися, запротестували, навіть почалися демонстрації і віча. Однак поліція їх розганяла. Кілька віч і маніфестацій проти «Нової ери» організував на Стрийщині і Сколівщині Є. Олесницький з соратниками. На них гостро критикували послів-українців (у австрійському парламенті) О. Барвінського і Н. Вахнянина, які й далі «стояли за «Нову еру», займалися «лизунством щодо поляків, намісництва і ін.»

З інших важливих подій 90-х років XIX століття згадує Є. Олесницький заснування Товариства взаємних забезпечень «Дністер» у Львові в 1892 році, утворення у тому ж році у Львівському університеті кафедри історії Сходу Європи з українською мовою викладання та запрошення на посаду завідувача цієї кафедри з України проф. Михайла Грушевського. Він, пише Є. Олесницький – став творцем нової школи – розсадника науки історії України, зреорганізувавши Наукове товариство ім Т. Шевченка як високо наукову установу, він згуртував навколо себе молодь і заправив її до праці... хоча не зовсім вірно розумів наші галицькі відносини..., доходив з нами іноді до суперечностей...» [6, с. 235].

У листопаді 1893 року «святкувала наша галицька Русь-Україна велике торжество, – пише Є. Олесницький, – перенесення тлінних останків Маркіяна Шашкевича з Підлисся в Золочівському повіті, де він був похований, до Львова, на Личаківський цвинтар. Була це маніфестація, якої у нас до того часу ніхто не бачив...».

З ініціативи Є. Олесницького та його соратників Стрийщина почала займати щоразу активнішу антипольську позицію. Проводились українські віча, маніфестації. Велике віче, наприклад, «при дуже численній участі селянства» відбулося 28 вересня 1894 року. Йшлося проти використання поляками українського селянства для власних цілей (при виборах, відзначенні різних подій тощо).

Доробившись активною адвокатською діяльністю певних статків, у другій половині 90-х років вирішив Є. Олесницький «пізнати світ». Відвідав Краків, Відень, Будапешт, Прагу, Мюнхен, Розенгайм, Інсбрук, Верону, Венецію й ін., згодом поїхав на Україну. Пробув у Києві кілька днів, захоплений його архітектурою, Дніпром і ін. Однак пише й таке: «В однім тільки були ми немило розчаровані...: характер Києва не був тоді український, а московський. Всюди московські написи, московська мова на вулиці, в крамницях і кав'ярнях...». Згодом на початку ХХ століття ситуація, згадує він, дещо змінилася на краще: з'явилася українська преса, театральні вистави, зросла свідомість людей [6, с. 245–246]. Про Одесу він пише, як про «конгломерат усіх можливих націй».

У 1895 році відбулися у краї чергові вибори до Галицького сейму. З цього приводу Олесницький писав: «Правління бутного польського шляхтича на стільці австрійського намісника Галичини дійшло в тім році до кульмінаційної точки. Сеймові вибори були тим доказом, як далеко посунутися може шляхетська чванливість, до яких границь безправства і потопання законів може вона дійти, яка безглядна вмє бути у відношенні до нашого народу... Була вона також доказом, що... Австрія віддала цілком Галичину у польські руки і то найгіднішої польської шляхетсько-клерикарвіної партії... Мусіли собі усі наші земляки сказати, що в Австрії нема для нашого народу ніякої будучності, ні ніякої надії...» [6, с. 252].

На так званих «довірочних нарадах» представників різних українських партій, організацій та союзів Є. Олесницький майже одноголосно був висунений кандидатом у послы Галицького сейму від Жидачівського та Стрийського повітів. Місцева преса, люди всіляко його хвалили як доброго організатора, порядну людину, яка завжди і всім потребуючим допомагає, а бідності – безоплатно.

Вибори тоді були двоступневими. У підсумку різних махінацій, фальсифікацій та насильства послом від Жидачівщини з різницею у 3 голоси вибрано не Є. Олесницького, а іншу особу – поляка, шляхтича, голову повітового суду К. д'Абанкура. Не пройшов на Стрийщині і українець О. Давидяк, а поляк, граф К. Дідушицький. Подібне відбувалося і по інших повітах. Поляки Галичини вітали К. Бадені як героя, що «здобув для Польщі цілу галицьку територію». А український народ «болів серцем і бурилася у нім кров... Чев кривду, що діймала його до живого..., свіжий біль по зазнаних наручах і стоптаних правах» [6, с. 279]. Графа К. Бадені невдовзі після цих виборів призначено головою уряду Австрії і одночасно міністром внутрішніх справ. Намісником Галичини став князь Сангушко (теж поляк).

Після виборів Є. Олесницький продовжував свою професійну і громадсько-політичну діяльність на Стрийщині. Зокрема, він відіграв помітну роль у створенні в 1896 р. у Львові Української національно-демократичної партії, Ідейно-політичною платформою УНДП було поєднання радикальної та народовської програм. Партія зуміла зосередити у своїх руках основні засоби публічної інформації, а завдяки відкриттю закордонних пресових бюро додала українській проблемі міжнародного звучання. УНДП, зокрема вимагала поділу Галичини на український і польський краї, загальних виборів, реформи шкільництва, утворення українського університету у Львові тощо. Виконавчим органом УНДП був Тісніший народний комітет (до складу якого входив і Є. Олесницький), що підпорядковувався

Ширшому народному комітету. До складу керівних органів УНДП входили такі відомі діячі, як Ю. Романчук (голова партії), К. Левицький, О. Борковський, М. Грушевський, Є. Левицький, О. Темницький, І. Франко. Друкованим органом партії був тижневик «Свобода» [див: 9, т. 3, с. 424–425]. УНДП розгорнула активну пропандистську патріотичну діяльність серед населення краю. Український національний рух, національна свідомість населення не ширилися, наростали, набирали розмаху.

У 1900 році Є. Олесницького було обрано від Стрийщини послом до Галицького крайового сейму, де він очолив українську фракцію у сеймі, згодом переобрано на наступну каденцію. У 1902 році його родину спіткало велике горе – від запалення легенів померла його єдина дочка Софія (у віці 14 років), а невдовзі помер і його найближчий друг, греко-католицький священик зі Стрия Олекса Бобикевич – поет, драматург, композитор і громадський діяч.

Авторитет Є. Олесницького, його популярність у Східній Галичині серед українців настільки зросли, що у 1907 р. його було обрано послом від Галичини до парламенту Австрії (Палати депутатів) і це не зважаючи на активну протидію польських правлячих кіл.

Євген Олесницький став одним з ініціаторів створення одного з найбільших в Галичині українських економічних організацій – Крайового господарсько-молочарського товариства «Маслосоюз» та реорганізації у 1909 р. «Сільського господаря». Його було обрано головою цього другого товариства, функції якого він виконував аж до 1917 року.

На засіданнях парламенту він неодноразово виступав з різними ініціативами: щодо необхідності проведення у Галичині демократичної виборчої реформи (а може і в цілій Австрії) аграрної, освітньої реформ, порушував питання створення у Східній Галичині українського коронного краю, створення у Львові українського університету тощо.

У 1909 році Є. Олесницький переїхав на постійне місцепроживання у Львів. Адвокатської кантори тут вже не відкривав, займався громадсько-політичною діяльністю. Зокрема, доклав багато зусиль для підготовки першого українського просвітньо-економічного Конгресу, який у лютому 1909 року відбувся у Львові з нагоди 40-літнього ювілею «Просвіти». На Конгресі Олесницький виступив з доповіддю «Про організацію «Просвіти»», вніс багато пропозицій щодо реформування її діяльності в галузі видавничій, господарській та просвітній. Дбав він і про «свій» Стрийський повіт. На кінець 1909 року у повіті переважно з його допомогою було вже створено 70 читалень «Просвіти», 17 власних читальних домів, 3 хори, 6 драматичних гуртків, 23 кооперативні крамниці.

Варто зазначити, що Є. Олесницький відіграв важливу роль у господарсько-економічній організації українства у Східній Галичині, зокрема у сфері кооперації. З його ініціативи і при безпосередній участі були закладені підвалини системи громадсько-економічних товариств Стрийщини, оскільки він вважав, що економічна незалежність є найважливішою умовою національного та державного розвитку українського народу. Зокрема, нагадаємо, ще 1894 році Є. Олесницький разом із однодумцями заснував на Стрийщині «Руську задаткову касу» і став членом її правління. Каса стала надійною фінансовою інституцією, яка виділяла селянам кредити на купівлю землі, погашення боргів у польських і єврейських кредитних установах, позичала кошти на розвиток ремісництва і промислу тощо. Завдяки сумлінній праці керівництва ця каса стала одним з найбільших і найнадійніших українських економічних товариств Стрийщини перед Першою світовою війною.

Активну участь приймав Є. Олесницький, ще проживаючи у Стрию, також у створенні і діяльності львівських економічних союзів і товариств, зокрема, став одним із засновників і членів дирекції страхового товариства «Дністер», «Крайового кредитового союзу» (1898 рік), «Земельного іпотечного банку» (1910 рік) та ін. Активно долучався Олесницький до розвитку молочарської галузі сільської кооперації. З його ініціативи у 1904 році в Стрию була скликана повітова конференція, де ухвалено конкретну програму практичних дій по розвитку молочарства. Невдовзі засновано «Союз руських молочарських спілок» на чолі з О. Нижанківським (1905 рік).

Отож, для Стрийщини Є. Олесницький зробив дуже багато. Саме він ініціював і організував тут підвалини українського громадсько-політичного, економічного та культурно-освітнього життя, здобувши цим загальне визнання і пошану сучасників і потомків. Недарма його іменем нині названа одна з центральних вулиць Стрия, а в його будинку міститься краєзнавчий музей «Верховина».

Після переселення до Львова Є. Олесницький зосередився на праці у товаристві «Сільський господар», до складу правління якого він входив. Він був одним з організаторів першої української хліборобської виставки, під час якої запропонував перебудувати товариство у свідому своїх професійних і національних інтересів корпорацію українського селянства, яка відстоювала б власну українську економічну політику в Австро-Угорщині. Є. Олесницький та його однодумці об'їжджали східно-галицькі повіти, створюючи місцеві осередки «Сільського господаря», які напередодні війни діяли вже у двох третинах українських громад краю. Сам Є. Олесницький був обраний президентом (головою) правління цього товариства, яке очолював з 1909 по 1913 рік. Завдяки старанням Олесницького, «Сільський господар» отримав у 1911 році державну субвенцію (дотацію), що дало змогу поглибити економічну працю, зокрема, економічну освіту членів товариства. Воно стало видавати свій друкований орган «Господарська часопись», посилало на навчання і практику селянських синів до Чехії, Товариство займалося і комерцією – закупляло і перепродувало велику рогату худобу, овець і свиней, ставши основним постачальником м'яса у Відень. «Сільський господар» став офіційним представником інтересів українського галицького селянства перед державною владою. У 1913 році правління товариства заснувало стипендіальний фонд імені Є. Олесницького – знак подяки за його вклад у реорганізацію і розвиток товариства. Правда, перша світова війна зруйнувала багато надбань товариства. На початку вересня 1914 року російська армія зайняла Галичину. Призначено російського губернатора краю – графа О. Бобринського, запроваджено російську адміністрацію. Почалася інтенсивна русифікація населення. Незгідних вивозили в Сибір. Ліквідовано усі українські організації і установи, пресу, партії, закрили українські школи [Докл. див.: 2, с. 13–14]. Австро-угорська армія відбила Галичину влітку 1915 року. Разом з російськими військами покинули край кілька тисяч галицьких москвофілів.

Так, Є. Олесницький увесь цей час перебував на еміграції у Відні. Проте й там не припиняв своєї діяльності. У 1914 році він зібрав у Відні наявних членів Головної ради «Сільського господаря» (які теж втекли перед російською армією) і окреслив з ними план післявоєнної економічної відбудови краю. Об'їжджаючи табори виселених на час російської окупації з Галичини селян та інших осіб, він влаштовував для них господарські курси. На початку 1915 року Олесницький зібрав у Відні українських інженерів і створив «Технічну комісію для відбудови зруйнованих сіл».

Достатньо ґрунтовну характеристику економічної діяльності Є. Олесницького як президента «Сільського господаря» дав голова цього товариства у 1942–44 роках,

Є. Храпливий: «Всюди було чути руку, розум і силу цього Провідника... Його праця була так всестороння і так вичерпуюча..., що без неї не було б самого «Сільського господаря»» [6, с. 18].

Не менш активною була і подальша громадсько-політична діяльність Є. Олесницького. Як ми вже зазначали вище, вибори до Галицького крайового сейму від Стрийського повіту у 1896 році Є. Олесницький у результаті передвиборчих махінацій властей, насильств поліції, яка напередодні виборів арештувала кілька десятків українських уповноважених (вибори були двоступеневі) програв повітовому судді К. д'Абанкурі (всього трьома голосами).

Проте такі ж вибори до сейму у 1900 році він виграв і став послом. У сеймі Є. Олесницький розгорнув плідну політичну діяльність. З трибуни сейму він завзято захищав інтереси українського народу, зокрема, вносив запити і наводив факти виборчих зловживань властей, регулярно ставив питання про відкриття українського університету у Львові, україномовних кафедр у діючому (польському) університеті, створення у Станиславові української гімназії. Коли польська більшість сейму цих пропозицій не підтримала, всі українські послы на знак протесту склали свої мандати (їх було біля двох десятків). Отож до сейму у 1901 році було оголошено додаткові вибори, Є. Олесницький кандидував від Стрийського повіту. Йому протистояв польський кандидат – маршалок (голова) повітової ради граф К. Дзедушицький. Вибори виграв Є. Олесницький, знову ставши послом сейму, і більше того – він у сеймі очолив «Руський клуб» (фракцію усіх українських послів), якою керував до кінця своєї діяльності у сеймі тобто до 1910 років. Основним завданням цього клубу було відстоювання інтересів галицького українства.

Уже на першому засіданні доповненого сейму Є. Олесницький виголосив програмну декларацію українського клубу послів, заявили, що у попередньому сеймі вони «були змушені скласти свої повноваження, не знайшовши серед більшості сейму ніякого розуміння», і далі «...а тепер мусимо домогатися, щоби наші постуляти політичні, економічні і культурні були трактовані достойно і серйозно, як постуляти народу..., щоб не рішалось нічого без нас і проти нас..., щоб положено кінець системі уважати нас народом другорядним, – та з цього становища не уступимо ні крок» [6, с. 21].

В інших своїх виступах на сеймі і серед населення Олесницький, серед іншого, вимагав зміни системи народних шкіл, повнішого їх фінансування, запровадження у них україномовного діловодства (а не польського), поновлення читанок і інших підручників матеріалом з української історії, літератури тощо. Вразив багатьох послів, навіть деяких поляків, емоційний виступ Є. Олесницького з пропозиціями щодо допомоги, особливо фінансової, бідуючим українським державним гімназіям у Тернополі і Коломиї.

Він, серед іншого, обгрунтовано опрестестував польський законопроект про польські рентові господарства (їх фінансування), брав активну участь в обговореннях крайового бюджету і т. д. Прийнятий більшістю послів-поляків закон про крайову шкільну раду, всі члени якої були поляками, він назвав шкідливим для українського шкільництва і взагалі для національних прав українців. Заяву посла С. Гломбінського, відомого польського шовініста, про те, що Східна Галичина – це прадавня польська земля, а українці – ніякий не народ, а плем'я, Є. Олесницький публічно назвав обурливою, рішуче заявивши: «То наша земля, а не ваша. Знайте, що тої землі не дамо собі нікому вирвати» [6, с. 22].

Користуючись великим довір'ям і популярністю серед галицьких українців, Є. Олесницький завжди підтримував тісні зв'язки з виборцями. Він щороку

виступав перед стріянами і жидачівцями про свою сеймову, а згодом парламентську діяльність, інформував виборців про зміст своїх депутатських промов і прийнятих сеймом рішень, парламентських законів.

Особливо ґрунтовним був його звіт перед виборцями про діяльність у Галицькому сеймі у 1904–1905 роках сеймового «Руського клубу» – фракції українських послів. Цей клуб дехто з політиків звинувачував у пасивності, бездіяльності. Отож Є. Олесницький, який був керівником клубу, виступив на зборах виборців з майже тригодинною промовою – інформацією про діяльність клубу. Активно проходило обговорення його доповіді. У підсумку виборці схвалили як діяльність «Руського клубу», так і самого Є. Олесницького та просили його й далі використовувати свій посольський мандат для добра українського народу. Невдовзі й з'їзд партії УНДП, який проходив у Львові й де теж виступав з доповіддю Є. Олесницький, висловив повну довіру «Руському клубові» і його голові. А газета «Діло», де раніше публікувалися деякі критичні матеріали про діяльність клубу і особисто Олесницького – була змушена вибачитися за безпідставну критику. Проте публікація цих матеріалів свідчила, що Є. Олесницький мав серед деяких провідних діячів УНДП недоброзичливців.

Після чергових виборів до сейму (у 1908 році) Є. Олесницький знову був обраний послом. Українські послы під його проводом утворили «Українсько-Руський сеймовий клуб». Правда, у результаті угоди галицького намісника А. Потоцького з москвофілами, останні здобули більшу кількість мандатів, ніж могли розраховувати (переважно за рахунок українців). Тому в українських політичних осередках і пресі панувало роздркування, чулася гостра критика австрійсько-польського режиму, навіть центрального уряду. Загал українського населення теж хвилювався. Щоб заспокоїти українсько-руську громадську думку і політиків в Галичині, а також центрального уряд, який знав про усі ці події, намісник А. Потоцький зустрівся з Є. Олесницьким та іншими діячами УНДП для обговорення взаємин з українцями. Намісник запропонував Є. Олесницькому посаду віце-маршала Галицького сейму, надання українцям посади другого віце-президента Крайової шкільної ради, визнання недійсними кількох депутатських мандатів москвофілів, здобутих з порушенням закону, задоволення деяких національно-культурних і економічних домагань українців. При цьому варто зазначити, що віце-маршалом Галицького сейму належав до числа кількох перших осіб у Галицькому коронному краї. Тому вже сам факт пропонування цієї посади Є. Олесницькому свідчив про його великий авторитет серед політичних кіл Галичини. Є. Олесницький прийняв пропозицію А. Потоцького, але це призначення не затвердив австрійський цісар (очевидно, під впливом поляків, які побоювалися Олесницького). Однак, можна припустити, що й серед українських політичних діячів були противники вказаного призначення. Зрештою, невідомо, як би події розгорталися далі, але у квітні 1908 року намісника А. Потоцького застрелив у Львові студент-українець Львівського університету Мирослав Січинський. Намісником призначено поляка-шляхтича М. Бобжинського. Про угоду з українцями вже не йшлося. Правда, віце-маршалом сейму призначено митрополита А. Шептицького. Отож, Є. Олесницький продовжував свою активну діяльність як посол сейму і голова У-Р сеймового клубу.

Про авторитет Є. Олесницького у політичних колах Галичини свідчить ще і той факт, що роком раніше, у 1907 році, Народний комітет УНДП затвердив кандидатуру Є. Олесницького у депутати від Галичини до віденського парламенту. Зазначимо, що в лавах УНДП у той час була доволі гостра і часто безкомпромисна

боротьба двох угруповань. Перше – консервативне крило, провідними діячами якого були К. Левицький, М. Василько і Є. Олесницький; друге – політики молодшого віку, котрі вимагали радикалізації як програмних вимог та і партійної тактики. Є. Олесницький не був, однак, зовсім консервативним діячем. Іноді його радикальніша позиція мала істотні розбіжності з офіційним партійним курсом. В цілому Є. Олесницький, поза усяким сумнівом, був одним з найавторитетніших і найвизначніших керівників УНДП, у котрій проявив себе як ліберал європейського зразка.

У результаті виборів в 1907 році до австрійського парламенту (Палати депутатів) (27 січня цього року в Австрії був прийнятий новий виборчий закон, який проголошував загальне, а не станове курільне виборче право) українці обрали 27 послів (6,4%), поляки – 76 (15,7%), австрійці – 233 послы (49%), інші землі і коронні краї – Моравія – 49 послів, Штирія – 30 і т.д.) [дост. див.: 2, с. 68–69]. У парламенті був утворений Русько-Український клуб, який очолив Ю. Романчук. Це була сила, на яку центральний уряд і поляки мусили зважати.

Вже на одному з перших засідань Палати депутатів Є. Олесницький виступив з добре обгрунтованою промовою, у як підкреслив, що українці Галичини «ніколи не відмовлялися від політичної і національної незалежності», постійно будуть боротися проти дискримінації у громадсько-політичному житті. Дотепер їх вважали «справжніми пасинками імперії і це вина не лише польської панівної партії в Галичині, а й, головню, держави й уряду... З народом, що є четвертим за величиною народом Австрії, в його рідному краю поводяться як з невільниками. Ми будемо це поборювати всіма засобами, що є у нашому розпорядженні» [6, с. 24–25].

У австрійській Державній раді (дорадчий орган при імператорі) 1908 року слухали питання про численні зловживання польських крайових властей під час виборів до Галицького сейму. Виступив у раді під час цього обговорення і Є. Олесницький де заявив, що майже суто пропольський склад сейму не може і не хоче розв'язати жодних проблем українців. Наступного року він подав посольський запит до уряду про необхідність ліквідації міністерства для Галицького краю, яке складається майже винятково з поляків і всіляко гальмує розвиток українського народу. Однак уряд висловився проти цього запиту.

У парламенті Є. Олесницький послідовно захищав ще й інтереси галицького українського селянства, доповідав щодо проекту загального соціального забезпечення, домагався від центрального уряду виплати, відшокування українських аграріям за втрати з приводу невігідних міжнародних договорів з Румунією і балканськими країнами. В врешті-решт Є. Олесницький добився виділення державної субсидії гальцькому «Сільському господареві» (133.333 крони).

Глибоко перейнявся Є. Олесницький проблемою відкриття українського університету у Львові, загострення якої призвело до вбивства польськими студентами-шовіністами українського студента А. Коцка у 1910 році. На засіданні парламенту він висловив обурення позицією уряду, який, не дочекавшись рішення суду по цій справі, оголосив винними українських студентів. Єдиним можливим виходом з драстичної ситуації, коли австрійська влада завжди стає на бік поляків, – заявив Олесницький, – є поділ краю на дві національно-адміністративні одиниці – українську і польську.

На початку 1910 року Є. Олесницький зазнав серцевого нападу (інфаркт), що поставив під загрозу його життя. Це в нього сталося на 50-му році віку. Лікарі і друзі не мали сумніву, що цей приступ був результатом надзвичайного перепрацювання. Після кількомісячного лікування за кордоном стан його здоров'я залишався нестабільним. У зв'язку з цим він вирішив відмовитися від сеймового

посольського мандату, про що з жалем писали часопис «Підгірська рада» і газета «Діло». Остання відзначала, що «він займав перше місце між нашими послами, а також передове місце між загалом політиків...» [6, с. 24].

Але послом австрійського парламенту (був обраний у 1907 році) від Галичини Є. Олесницький залишався, і був досить активний. Так, коли у 1911 році з приводу кризи та зростання цін на низку продовольчих товарів, особливо м'ясо і м'ясні вироби, у парламенті стали обговорювати питання про закупівлю м'яса (тварин і птиці) в Аргентині та поставки його міському населенню, Олесницький виступив і заявив, що слід подбати і про сільське населення, особливо в Галичині, яке бідує та часто голодує, що слід поліпшувати годівлю худоби у власній державі. Саме з його ініціативи у парламенті був створений комітет для захисту інтересів селян. Делегатом від українців до його складу було обрано Є. Олесницького. Коли навесні 1912 року галицькі землі потерпали від наслідків великої повені на пропозицію Є. Олесницького комітет вніс запит у Державну раду про надання матеріального відшкодування постраждалим селянським господарствам. Сам Олесницький вніс у комітет і парламент підготовлений ним план господарської акції, що охоплював усілякі види допомоги населенню, що страждало від повенні чи посух, а також негайний план работ по регулюванню і очищенню русел річок тощо. Цей план був запропонований центральному уряду, який, до речі, визнав його достатньо своєчасним і ефективним. У 1911 році Є. Олесницький вніс у парламент пропозицію, щоби вчителів у народних школах прирівняли до державних службовців і виплачували їм платню з державних, а не крайових, тобто з місцевих фондів.

Безуспішність боротьби за створення українського університету у Львові, проти чого категорично на усіх рівнях виступали поляки, призвела до різкої критики в українському суспільстві у 1913 році українських парламентських послів У 1914 році, коли у парламенті обговорювали проект бюджету, було порушено питання про відкриття у Кракові гірничої академії. Є. Олесницький виступив з цього приводу, заявивши, що коли б мала відкритися така академія, то одночасно має відкритися український університет у Львові, який конче потрібний. Промову він закінчив вимогою до австрійських властей про необхідність утворення у Східній Галичині автономного українського краю.

Нові гострі соціально-політичні проблеми поставила перед українцями Австро-Угорщини Перша світова війна. Однією з історичних для них подій стало формування влітку 1914 року у складі австро-угорської армії Легіону українських січових стрільців, який ставив основною своєю метою боротьбу за відродження української суверенної держави. До Легіону виявило бажання вступити близько 28 тис. осіб (австрійське командування прийняло тільки 2 тис. осіб).

Другою важливою подією було створення у Відні у травні 1915 року. Загальної Української ради – політичної організації, що мала представляти у Австро-Угорщині інтереси українського народу. Серед інших, до складу ЗУР було обрано й Є. Олесницького. Отож, у роки війни Є. Олесницький опинився у Відні. Не дивлячись на важку й небезпечну хворобу. Він був діяльним членом ЗУР, очолював її економічну комісію. Постійно вів політичну акцію за відокремлення Східної Галичини в окрему національно-адміністративну одиницю, за відкриття українського університету, захищав інтереси галицького селянства, підтримував взаємини з діячами Наддніпрянської України. Разом з іншими членами економічної комісії він розробив план післявоєнної відбудови і подальшого економічного розвитку Східної Галичини, підкреслюючи, що найбільш ефективним він буде лише тоді, коли українці самі будуть управляти своїм краєм. В існуючих умовах

Є. Олесницький наполягав на необхідності демократизації виборчої системи в Галичині, необхідності проведення виборчої реформи в усій Австрії. Нагадуємо, ще у 1903 році Є. Олесницький запропонував проект нової сеймової виборчої ординації, але польські послы його заблокували. У 1904 році він знову порушив у сеймі це питання, але його проект у порядок денний засідань сейму так і не потрапив. Це саме сталося і у 1905 році.

Характеризуючи згодом парламентську діяльність Є. Олесницького, відомий український дослідник І. Витанович наприкінці 30-х років ХХ ст. писав: «він не тільки переконував, а й поривав, захоплював силою й щирістю власної віри у справу.... Високою культурою слова Олесницький будив подив і пошану до себе усіх, навіть противників. Кажуть, що коли Олесницький у сеймі чи парламенті мав говорити про якусь важливу справу, то галерію для слухачів так заповнювали люди, що годі було знайти хоч би стояче місце» [3, с. 29].

Однак навесні 1916 року здоров'я Є. Олесницького різко погіршилось, він був частково паралізованим. Знаходився у той час у Відні, оскільки війна ще тривала й Галичина переходила з рук у руки. 26 жовтня 1917 року Є. Олесницький відійшов у інший світ. Галицькі патріоти спровадили його прах до Стрия, де він прожив багато років, де мав свій будинок. Такого величавого похорону у місті ще ніколи не було. Прибули делегації з Відня, Львова, Тернопільщини, багатьох повітів Галичини, від духівництва. Одну з промов виголосив метрополит А. Шептицький. Від імені українського посольського корпусу говорив К. Левицький. Промовці відзначали, що Євген Олесницький упродовж кількох десятиліть самовідано працював на теренах українського національного відродження та відігравав провідну роль у громадсько-політичному та економічному житті Східної Галичини. Він послідовно й наполегливо боровся проти національного і соціально-політичного гноблення українства в Галичині, самовіданно служив українській національній справі. І це було правдою.

Широкомасштабна і різнобічна діяльність Є. Олесницького сприяла розбудові політичного, господарського і просвітницького життя українців Галичини, прищепленню і пробудженню приспаної, придушеної чужинецькою владою і чужинецьким народом національної свідомості широкого загалу українського народу Східної Галичини. Пам'ять про нього ніколи не повинна стертися у його вдячних потомків, у тому числі – нинішнього покоління. Він не дожив одного року до знаменної, історичної події, цілі всього свого життя – проголошення незалежної української держави у Східній Галичині – Західно-Української Народної Республіки, 100-річчя утворення якої ми з гордістю відзначали восени 2018 року. Але він, серед інших політичних діячів того часу, заклав міцний фундамент для реалізації цієї епохальної події.

Список використаних джерел

1. Довідник з історії України: у 3 т. / за ред. І. Підкови і Р. Шуста. Т. 2. – Київ : «Генеза», 1995.
2. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993.
3. Олесницький Є. Сторінки з мого життя / Євген Олесницький. – Стрий : Щедрик, 2007.
4. Субтельний О. Україна. Історія / О. Субтельний. – Київ : Либідь, 1991.
5. Терлюк І. Я. Історія держави і права України / І. Я. Терлюк. – Київ : Атіка, 2011.
6. Тищик Б. Й. Історія держави і права України : підручник / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. – Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2015.
7. Тищик Б. Й. Західно-українська Народна Республіка 1918–1923 / Б. Й. Тищик, О. А. Вівчаренко. – Коломия : Світ, 1993.

8. Тищик Б. Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини / Б. Й. Тищик. – Львів, 2001.
9. Україна. Хронологія розвитку : у 6 т. Т. 5 (1800–1917 рр.) / голова редколегії проф. А. А. Смолій. – Київ : Кріон, 2011.

References

1. *Dovidnyk z istorii Ukrainy*: u 3 t. / za red. I. Pidkovy i R. Shusta (1995). T. 2. Kyiv: «Henez».
2. Kuhutiak, M. (1993). *Halychyna: storinky istorii*. Ivano-Frankivsk.
3. Olesnytskyi, Ye. (2007). *Storinky z moho zhyttia*. Stryi: «Shchedryk».
4. Subtelnyi, O. (1991). *Ukraina. Istoriiia*. Kyiv: Lybid.
5. Terliuk, I. Ya. (2011). *Istoriiia derzhavy i prava Ukrainy*. Kyiv: Atika.
6. Tyshchuk, B. Y., Boiko, I. Y. (2015). *Istoriiia derzhavy i prava Ukrainy*. Pidruchnyk. Kyiv: Vyd. dim «In Yure».
7. Tyshchuk, B. Y., Vivcharenko, O. A. (1993). *Zakhidno-ukrainska Narodna Respublika 1918–1923*. Kolomyia: Svit.
8. Tyshchuk, B. Y. (2001). *Istoriiia derzhavy i prava Avstrii ta Avstro-Uhorshchyny*. Lviv, 2001.
9. *Ukraina. Khronolohiia rozvytku: u 6 t. T. 5 (1800–1917 rr.)* / holova redkolehii prof. A. A. Smolii (2011). Kyiv: Kriion.

YEVHEN OLESNYTSKYI - LAWYER, POLITICIAN, PARLIAMENTARIAN, AND GALICIAN SOCIO-POLITICAL REALITIES OF THE SECOND HALF OF THE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURIES

B. Tyshchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: Borys@ukr.net*

The article is devoted to the personality of Yevhen Olesnytskyi, who belongs to the group of almost forgotten by now Galician politicians and lawyers of the end of the XIX and early XX centuries, who, however, played at one time an outstanding role in the struggle of the Ukrainian people of Galicia against the power and political oppression of foreign powers, as well as for the creation of their own statehood and law. The organizer of the public-political life of Galicia, especially in Stryi, he was one of the organizers of Ukrainian business associations, of the Ukrainian National-Democratic Party during the Austrian rule over the Galician region, the deputy of the Diet of Galicia and Lodomeria as well as of the Austrian Parliament, the founder of the Ukrainian «Legal Magazine», the publisher of «Rus'-Ukrainian Library», a well-known lawyer – the merits of Olesnytskyi before the Ukrainian national movement cannot be listed comprehensively. He maintained close relations with I. Franko, serving as the prototype of protagonist in the narrative by the latter called «Fateful Crossroads».

It is noted that Y. Olesnytskyi was born in 1860 in Ternopil region in the family of a Greek-Catholic priest. After graduating from the Ternopil gymnasium he entered the Faculty of Law at Lviv University. Both at the gymnasium and university he took an active part in the Ukrainian youth national movement. At the university he met I. Franko, whom he often visited in his home, took part in the actual discussions taking place there. After graduating from the University in 1883, he took an advocacy practice, during which he was actively engaged in socio-political, cultural and educational activities. He acted as a journalist, publicist, editor, publisher, translator, and others.

In 1891, he opened his own law office in Stryi, where he demonstrated his case-law and spoke himself Ukrainian at court hearings (in Galicia, the Polish language was dominant in all areas of life during that times). Olesnytskyi became the initiator and organizer of the Ukrainian cultural and educational, economic and socio-political movement in the Stryi region, initiated the construction of the «People's House» in the city, led the local «Prosvita», at his own expense published Ukrainian books, including the works by T. Shevchenko, H. Kvitka-Osnovyanenko and others.

It is also stated that in 1900, the Ukrainian population of Stryi elected him, despite the persistent opposition of the authorities and the Poles, a deputy to the Diet of Galicia and Lodomeria, where he became the head of the Ukrainian ambassadorial fraction soon. In 1907, he became also a deputy to the Austrian Parliament. In the Diet and in Parliament he actively defended the interests of the Ukrainian population. He addressed (repeatedly) the proposals to split Galicia into separate Ukrainian and Polish crown territories, to open a Ukrainian university in Lviv etc. Since 1909, Olesnytskyi lived in Lviv, during the First World War – in Vienna, where he died in October 1917 from heart disease. Buried in Stryi, where now there is a street called after his name.

Keywords: Galicia, law, politics, economics, Olesnytskyi.

*Стаття: надійшла до редакції 12.01.2019
прийнята до друку 01.11.2019*